

STATUS KOBIETY W ISLAMIE

Współczesna sytuacja kobiet muzułmańskich jest odmienna w różnych częściach świata islamu – nie da się jej jednoznacznie zdefiniować jako dobrą bądź złą. Nie jest to tylko rezultatem podziału na społeczeństwa bogate i biedne, gdyż w bogatych krajach Zatoki kobiety mają mniej wolności niż w biednej wiosce w Syrii. Mimo to pozycja kobiet muzułmańskich budzi w świecie wiele kontrowersji, często opartych na kulturowych uprzedzeniach, niekiedy wynikających z niewiedzy. Dlatego celem naszej pracy jest przybliżenie wizerunku współczesnej kobiety w islamie. Z pewnością pomocny w tym będzie krótki zarys historyczny tego zjawiska.

O kobiecie muzułmańskiej można mówić od chwili, w której wydobyła się z dżahiliji, epoki niewiedzy i ciemności poprzedzającej islam. Okres ten sięga nie pamiętnych czasów – od przełomu VI/VII w. do około ery muzułmańskiej. Kobieta tego okresu jest pewnym uogólnieniem, ponieważ oznacza różne typy kobiet żyjących w “niewiedzy”, której kres położył islam. W schyłkowym okresie dżahiliji pozycja kobiet znacznie wzrosła. W niektórych plemionach przybierała ona postać matriarchatu. To matka decydowała o losach rodziny – urodzone dziewczynki odziedziczały władzę po matce. Dorastając, cieszyły się większą bądź mniejszą swobodą seksualną, zdarzały się jej przedślubne, czy pozamałżeńskie romanse, a dzieci z takich związków nie przynosiły ujmy. Wychodząc za mąż kobieta oczekiwała na sodak – zwyczajowy prezent ślubny obejmujący słodycze, odzież, pieniądze, wielbłądy, czy inne atrakcyjne dobra. Praktykowana była również poliadria. Istniał zwyczaj, zgodnie z którym kobieta mogła mieć 10 mężów. Matka żyjąca według tradycji matriarchalnej miała wiele praw i odgrywała dużą rolę, zarówno w swoim małżeństwie, jak i w społeczności. Nie piętnowano ją za zdradę małżeńską, mąż mógł jej ową zdradę wybaczyć. Postawy matriarchalne dawały o sobie znać na Półwyspie Arabskim do końca dżahiliji, a jeszcze na styku tej epoki z islamem żyły w Mekce przedsiębiorcze kobiety, które same prowadziły swoje interesy, zarządzały majątkiem i wybierały sobie mężów.

Jednakże na początku ery islamskiej rola kobiety muzułmańskiej uległa całkowitej zmianie. Od tej pory zaczął dominować typ kultury męskiej, która doprowadziła kobietę do skrajnego uprzedmiotowienia. Urzeczowiona kobieta nie posiadała niczego, nie miała prawa do majątku, czy jakiegokolwiek własności – to ona stawała się własnością, gdyż po śmierci męża wdowę wraz z całym dobytkiem dziedziczył jego brat. Nie miała ona prawa domagać się satysfakcji emocjonalnej i intelektualnej; jej przeznaczeniem było małżeństwo, o którym decydował ojciec.

Pozycję kobiet w ówczesnym czasie w dużym stopniu uzależniano od pozycji kobiet w życiu Mahometa, największego proroka islamu. Prorok miał własną, liczną rodzinę. Przez cały czas małżeństwa z Chadidżą hołdował monogamii, dopiero po jej śmierci wstępował w związki poligamiczne. Panuje

opinia, że kolejne małżeństwa były podyktowane między innymi względami natury politycznej i humanitarnej – Mahomet poślubił wdowy po poległych wojownikach, którzy ginęli licznie w walkach za islam. Według objawienia proroka, kobieta powinna zajmować się głównie życiem rodzinnym.

Aby dokładnie zilustrować pozycję współczesnej muzułmanki, warto przyjrzeć się rolom, które odgrywają na co dzień wyznawczynie islamu. Mówiąc o pozycji kobiety w islamie niezbędnym jest odwołanie się do zapisów zawartych w Koranie. W świetle tej księgi mężczyzna i kobieta są traktowani za równe sobie istoty ludzkie. Prawo muzułmańskie (szariat), przyjmuje jako zasadę równe traktowanie mężczyzny i kobiety, choć w tym względzie istnieją pewne ograniczenia. Znaczna część przepisów szariatu skierowana jest do kobiet i mężczyzn na równi: przepisy te odnoszą się do takich dziedzin, jak wiara, moralność, wychowanie, sprawy finansowe i polityka. Ze względu na obowiązki ciążące na mężczyźnie i przyznawane mu cechy, takie jak racjonalność, łatwość podejmowanie decyzji, opanowanie, stanowczość i siła fizyczna oraz cechy przypisywane kobiecie takie, jak emocjonalność i uczuciowość, mężczyzna powinien opiekować się kobietą. Zgodnie z nakazem Koranu mężczyzna, jeżeli odczuwa pociąg seksualny do kobiet i posiada do tego środki finansowe, powinien założyć rodzinę. Małżeństwo jest jednak nie wskazane, jeśli człowiek jest w skrajnej biedzie i nic nie wskazuje na to, że jego sytuacja może się polepszyć. Małżeństwo zalecane jest również z tego powodu, iż zakazane są w islamie wszelkie stosunki pozamałżeńskie, a pozostawanie w stanie wolnym zwiększa prawdopodobieństwo cudzołóstwa, będącego bardzo ciężkim grzechem. Małżeństwo jest kontraktem, cywilną umową między dwojgiem partnerów odmiennej płci, ma jednak też znaczenie religijne.

W islamie istnieją także tzw. małżeństwa czasowe (zwane muta) – zostały one zakazane w sunnizmie, natomiast są dozwolone wśród szyitów. Takie małżeństwa zawierało się zazwyczaj na czas podróży czy dłuższego wyjazdu. Trwały od kilku dni do kilku miesięcy. Jeśli z takiego związku narodziło się dziecko, mężczyzna miał obowiązek łożyć na jego utrzymanie. Przepisy dotyczące małżeństwa czasowego różnią się pod wieloma względami od przepisów regulujących małżeństwa stałe. Imamita może zawrzeć małżeństwo czasowe, nawet jeżeli ma już 4 legalne małżonki. Przedłużanie umowy nie jest możliwe i aby związek kontynuować, niezbędne jest zawarcie nowej umowy z nowym mahrem.

W świecie islamu, odmiennie niż w kulturze europejskiej postrzegane jest zjawisko poligamii. W nawiązaniu do historii Mahometa, wyznawca islamu może posiadać cztery żony, jednakże wszystkie powinien sprawiedliwie traktować, zarówno w sferze emocjonalnej, jak i materialnej. Powszechność zjawiska poligamii wynika z różnic w naturze seksualności mężczyzny i kobiety – o ile kobietom wystarczy w zdecydowanej większości przypadków związek monogamiczny, o tyle okazuje się on niewystarczający dla bardzo wielu mężczyzn. Z tej przyczyny islam, który uznaje potrzeby seksualne za dobre

i naturalne, zezwala mężczyźnie na posiadanie kilku żon.

Liczni teologowie wskazują na pewne problemy związane z poligamią. Jednak korzyści płynące z legalizacji wielożeństwa są niewątpliwie większe, niż korzyści płynące z jego zakazu. Jeżeli bowiem mężczyźnie, który odczuwa potrzebę współżycia z więcej niż jedną kobietą, narzuci się obowiązek monogamii, to albo będzie się do niej zmuszał, co odbije się niekorzystnie na jego psychice, zakłócając spokój rodziny, albo też będzie utrzymywał związki nielegalne, które stanowią zagrożenie dla trwałości istniejącej już rodziny i uszczuplają jej budżet.

Specyficznym elementem w islamie jest zawieranie małżeństw. Wesele jest bardzo ważnym wydarzeniem, zwłaszcza w życiu kobiety. Przechodzi ona wtedy ze swej rodziny do rodziny swego męża. Uroczystość weselna trwa kilka dni. Pierwszy wieczór nazywa się wieczorem henny – jedną dłoń panny młodej maluje się henną. Panna młoda wieczór ten spędza w domu swoich rodziców, z zaproszonymi kobietami. Mężczyźni z panem młodym świętują oddzielnie. Następnego dnia mężczyźni i kobiety świętują również oddzielnie, aż do wieczora, gdy kobiety i mężczyźni z jednej rodziny wraz z narzeczoną udają się do domu pana młodego. Ojciec przewiązuje pannę młodą czerwoną wstążką, którą rozcina mężczyzna z rodziny pana młodego. Dziewczyna pozdrawia rodzinę narzeczonego. Potem w dalszym ciągu świętują osobno kobiety i mężczyźni, ale już w domu pana młodego. Ceremonii zaślubin przewodniczy kadi (sędzia). Po modlitwach młodzi są trzykrotnie pytani o zgodę na małżeństwo. Jeśli ją wyrażą w obecności świadków i podpiszą kontrakt ślubny kadi ogłasza ich mężem i żoną.

Niestety, podobnie jak w cywilizacji europejskiej, również i w islamie zdarzają się rozwody. Rozwód (talak) z prawnego punktu widzenia jest łatwy – wystarczy, że mężczyzna trzykrotnie wyrazi takie życzenie. Jednak rozwód jest uważany w Koranie za najgorszą z dozwolonych rzeczy. Koran zezwala na rozwód tylko w ostateczności, gdy małżonkowie absolutnie nie potrafią się ze sobą porozumieć i ich wspólne życie jest niemożliwe. Kobieta ma również prawo do rozwodu, choć nie jest to takie łatwe jak w przypadku mężczyzny. Może się jednak rozwieść, jeśli mąż nie utrzymuje jej lub nie dotrzymał warunków kontraktu ślubnego – np. ożenił się ponownie, mimo iż w kontrakcie było zastrzeżenie, że ona ma być jedyną żoną, albo gdy okaże się, że mąż cierpi na chorobę weneryczną, psychiczną, bądź impotencję. Koran zaleca jednak udzielić kobiecie rozwód także w takiej sytuacji, gdy po prostu ona już nie chce być dłużej z mężem. Mąż nie powinien zatrzymywać żony w małżeństwie wbrew jej woli. Jeśli to mężczyzna decyduje się na rozwód, wypłaca żonie cały posąg (czyi mahr). Ma on stanowić dla niej zabezpieczenie finansowe. Jeśli to kobieta decyduje się na rozwód, oddaje mahr opuszczanemu mężowi.

Szczególne nierówności między mężczyzną i kobietą widoczne są w sferze dziedziczenia majątku. Ogólna zasada jest taka, że kobieta dziedziczy połowę tego, co mężczyzna. Powodem tego stanu jest fakt, że to na mężczyźnie

cięży obowiązek utrzymywania rodziny. Natomiast kobieta nie musi nikogo utrzymywać i może swoje pieniądze wydać bądź zainwestować, a byt i mieszkanie ma zagwarantowane przez męża.

Islam – nakłada wiele ograniczeń na kontakty między nie spokrewnionymi ze sobą mężczyznami i kobietami, aby nie stwarzać sytuacji, które mogą ich doprowadzić do występku. Islam potępia np. spotkania sam na sam między obcymi ludźmi odmiennej płci, ponieważ spotkania takie wystawiają ich na bardzo ciężką próbę. Jeżeli kobieta i mężczyzna przebywają razem, to powinni unikać patrzenia na siebie. Jednakże teologowie zalecają, by nie traktować tego dosłownie. Np. prawo hidżabu, czyli prawo nakazujące kobiecie zakrywanie ciała i zachowanie skromności nie można utożsamiać z nakazem zupełnej izolacji kobiety i podstawę do odsunięcia jej od wszelkiej pracy zarobkowej, działalności społecznej, kulturalnej i politycznej. Prawo hidżabu wymaga, aby w obecności obcych kobieta zachowywała się skromnie i odsłaniała jedynie twarz i dłonie. Warto przy tym zaznaczyć, że prawo hidżabu nie potępia kobiecej potrzeby podobań się i upiększania, co oznacza, że muzułmanka powinna okazywać swoje wdzięki jedynie swojemu mężowi. Prawo islamskie (szariat) chroni kobietę przed napastowaniem i brakiem szacunku ze strony mężczyzn – poprzez ascetyczne ubranie kobieta nie prowokuje mężczyzn.

Bardzo ważną kwestią w życiu współczesnej muzułmanki jest aspekt pracy zawodowej. Według Tradycji i Koranu, mężczyzna nie może zabronić córce bądź żonie wykonywania pracy zawodowej, jednak sprawa się dosyć komplikuje, gdy praca wymaga opuszczenia przez kobietę domu, ponieważ może to naruszyć prawa męża wynikające z umowy małżeńskiej. Dlatego też, w opinii wielu islamistów najlepszym rozwiązaniem jest porzucenie pracy zarobkowej i zajęcie się domem. Oczywiście sytuacja ta jest bardzo zróżnicowana, zależna od regionu - podobnie zresztą – jak inne prezentowane aspekty. Jednakże można stwierdzić fakt, że muzułmanki częściej pracują zawodowo w krajach rozwiniętych, zwłaszcza w Europie. Praca podejmowana przez kobietę powinna być, rzecz jasna, zgodna z zasadami moralności muzułmańskiej. I tak np. w świetle prawa islamu, kobiecie nie wolno wykonywać pewnych zawodów, takich jak sędzia muzułmański. Taki stan rzeczy wynika, według teologów z różnic psychicznych. Kobiety są bardziej uczuciowe i podatne na emocje, zwłaszcza w sytuacjach skrajnych, dramatycznych i tragicznych, a sprawy sądowe takich okoliczności głównie dotyczą.

Bardzo kontrowersyjną jest sprawa kobiety jako świadka. Zgodnie z werselem 282 sury drugiej, świadectwo jednego mężczyzny równoważne jest świadectwu dwóch kobiet. Islamiści uzasadniają to predyspozycjami psychicznymi – podobnie jak w przypadku wykonywania zawodu sędziego.

Podsumowując powyższe fakty, można stwierdzić, że sytuacja współczesnych kobiet muzułmańskich jest wielce zróżnicowana i zależna m. in.

od takich czynników jak: region geograficzny, stopień zamożności kraju, tradycja. Jednak należy podkreślić, że w zachowaniu współczesnych muzułmanek dostrzec można pewne tendencje, takie jak wzrost poziomu wykształcenia, zwrot ku religii, wyrażający się mianowicie w częstym noszeniu zasłony, niż to miało miejsce za czasów ich babek i matek. Wiele młodych muzułmanek zakłada chustę i dzieje się tak nawet w tych krajach, które mają tradycję innego ubioru muzułmańskiego. Badacze nazywają to zjawisko arabizacją wzorców kulturowych i uważają, że jest to wynikiem globalizacji oraz ułatwień w komunikacji. Młode muzułmanki są przekonane, że noszenie chusty daje im wolność i podnosi ich godność. Wyrażają także coraz śmielej inne aspiracje religijne: chęć uczestniczenia na równi z mężczyznami w modlitwach w meczecie, czy pragnienie zdobywania wiedzy na temat religii i swoich praw z niej wynikających. Są dumne z tego, że są muzułmankami i dlatego strojem oraz zachowaniem, podkreślają swoją odrębność poprzez nieuleganie wpływom obcej kultury zachodniej.

BIBLIOGRAFIA

1. *Być kobietą w Oriencie* pod red. D. Chmielowskiej, B. Grabowskiej, E. Machut – Mendeckiej, Warszawa 2001.
2. *Kobiety krajów pozaeuropejskich wobec problemów współczesności. Materiały sesji naukowej* pod red. A. Mrozek – Dulmanowskiej, Warszawa 1995.
3. W. Walther, *Kobieta w islamie*, Warszawa 1980.
4. P. Kłodkowski, *Wojna światów, o wartości iluzji uniwersalnych*, Kraków 2000.
5. H. Hamer, *Demon nietolerancji*, Warszawa 1994.
6. *Koran* (z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył J. Bielawski), Warszawa 1986.
7. www.opoka.org.pl
8. www.portalmaryams.net.pl